

4. Tartósabb-e a hat osztályt végzettekben az iskolai oktatás és nevelés eredménye s miben nyilatkozik a különbség?

5. A hat osztályt végzettek érettebben szólnak-e 24 éves korukban politikai kérdésekhez, megértik-e a politikai tartalmú olvasmányokat és beszédeket?

6. Lehetséges volna-e a mai tanterv keretében a négy alsó osztályban az eddiginél alaposabb állampolgári oktatást adni?

7. Bevihető-e a történelem és alkotmánytan a 4. osztályba is és várható-e ettől a csupán négy osztályt végzők nemzeti (politikai) tudatosságának fokozódása?

Számos kérdést lehetne felvetni a továbbképzésre vonatkozóan is, de a legfontosabbak ezek s ezekre nevelők felelhetnek igazán, akik a felnőtt emberben is az iskola hatását keresik és megállapítani is tudják. Kérjük olvasóinkat, hogy e pontokra a feleletet *apr. 20-ig* küldjék a szerkesztő címére. A májusi számban az eredményről számot adunk.

A magyar népoktatásügy a német tanítók előtt.

A németországi tanítók szövetsége, a Deutscher Lehrerverein 1916 jún. 14-én Eisenachban ülést tartott, amelyen Naumann «Mittel-europa» c. könyvének hatása alatt azzal foglalkoztak, hogyan lehetne a központi hatalmak tanítóegyesületei között bizonyos kapcsolatot teremteni.¹ A gyűlésen a szövetséges államok tanítóegyesületei közül képviseltette magát a Deutsch-Österreichischer Lehrerbund, jelen volt továbbá és fel is szólalt mint a Néptanítók Lapja kiküldöttje, *Kemény Ferenc* reálisk. igazgató. A gyűlésen a következő határozatot hozták: «A képviseleti ülés üdvözli azokat a törekvéseket, amelyek arra irányulnak, hogy a Deutscher Lehrerverein és a Deutsch-Österreichischer Lehrerbund, valamint a D. L. V. és a többi középeurópai államok tanító-egyesületei között szorosabb kapcsolatot teremtsenek. Támogatja az ügyvezető választmányának erre vonatkozó javaslatait és utasítja, hogy ezeket a törekvéseket hathatósan előmozdítsa.»

Mivel ezen az ülésen a magyar tanítóság hivatalosan képviselve nem volt, a D. L. V. elnöksége módot keresett arra, hogy a Magyar Tanítók Országos Szövetségével érintkezésbe lépve, a két nemzetnek a haretéren annyira bevált fegyverbarátságát a kultura terére is átvigye. Ezen törekvés eredménye lett azután, hogy november havában a M. T. O. Szövetsége képviseletében Rákos István és Székely Károly

¹ V. ö. M. P. 1916: 204—207. l., Középeurópai nevelésügyi értekezletek.

fővárosi elemi iskolai szakfelügyelők, a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének képviselőjében pedig Szöllősi István c. tkp. igazgató, az aradi tanítóképző-intézet tanára Berlinbe utazott s ott a D. L. V.-nek egy külön e célból összehívott elnökségi ülésén megbeszélték azokat a módokat, amelyek mellett a magyar tanítóság és tkp. intézeti tanárság meg a német tanítók között érintkezés létesülhetne. Ezt az alkalmat a D. L. V. egy magyar-német ünnepi ülés rendezésére is fölhasználta, amelyen előkelő közönség, nevezetesen a német tanítóság kiváló képviselőin kívül a porosz közoktatásügyi miniszter és államtitkára, több kerületi főigazgató és tanfelügyelő, a német báltársi szövetség elnöke, az országgyűlés számos tagja és a városi hatóság képviselője előtt Székely Károly a magyar népiskola, Szöllősi István pedig a tanítóképzés mai szervezetét ismertette.

Ennek az ülésnek a lefolyásáról a magyar tanügyi lapok bő tudósítást közöltek már, a németek pedig — mint a *Pädagogische Zeitung*, a *Norddeutsche Allg. Lehrerzeitung*, a *Preussische Lehrerzeitung* — ismertették az előadásokat, főként az őket jobban megragadó részleteket, amilyen az állami és felekezeti oktatás viszonya, a főváros iskolaügye s ennek keretében a tanítók továbbképzése, a tanítóképzőintézeti tanárok képzése s talán leginkább a nemzetiségek oktatására vonatkozó adatok. A két előadást közölte *Die deutsche Schule* 1918: 1. és 2. száma.

Székely Károly dolgozatából ismertetésül közreadjuk itt a nem-magyar iskolákról szóló pontot, amely az elemi népiskola tantervének részletes bemutatása után következett:

«Eddig csak általánosságban szóltam a tantervről, anélkül, hogy a tanítás nyelvét érintettem volna. Amint azonban jól tudják, hazánk az az ország, amelyről tanítva a külföldi földrajzi leckeírók előszere-ttel — és valljuk meg, nem minden ok nélkül — úgy szeretik ki-tűzni a célt: «Ma oly országról fogunk tanulni, melynek lakói ennyi meg ennyi nyelven beszélnek.» És valóban, ha a statisztika világánál nézzük a dolgot, azt látjuk, hogy hazánkban az 55% magyar anya-nyelvű lakos mellett kisebb-nagyobb számban még 8—9 más nyelven beszélő ember is él, akiknek jórésze azonban az anyanyelv fogékony-ságával beszéli a magyar nyelvet is, annyira, hogy sokszor nagyon nehéz volna megállapítani, melyik nemzetiséghez is tartozik tulajdon-képen a beszélő.

Hogy állunk már most a magyar állampolgárok gyermekeinek tanításával és tanítási nyelvével? Ha kérdést intézünk erre nézve a statisztikához, a következő feleletet nyerjük:

Az 1913/14-ben kimutatott 1.971,141 népiskolai tanuló anya-nyelv szerint következőkép oszlott meg:

magyar anyanyelvű volt	1.666,870,	tehát	84.53%
német	48,228,	„	2.44 „
tót	42,186,	„	2.14 „
román	166,686,	„	8.45 „
ruthén	3,510,	„	0.17 „
szerb	39,766,	„	2.01 „
különböző	4,536,	„	0.22 „

A 16,929 népiskola tanítási nyelvét vizsgálva, a következő eredményre jutunk (zárjelbe téve, ahány %-kal kevesebb vagy több az illető szám, mint az ugyanazon anyanyelvű tanulók %-a):

magyar tannyelvű volt	13,608,	tehát	80.38% (— 4.15%)
német	449,	„	2.65 „ (+ 0.21 „)
tót	2,365,	„	13.95 „ (+ 11.81 „)
román	2,170,	„	12.68 „ (+ 4.23 „)
ruthén	47,	„	0.27 „ (+ 0.10 „)
szerb	260,	„	1.53 „ (— 0.48 „)
különböző	21,	„	0.12 „ (— 0.10 „)

Ha tehát összehasonlítjuk a gyermekek anyanyelvi arányszámát az iskolák tanítási nyelvének arányszámával, azt látjuk, hogy a nemzetiségeknek — a szerbeket kivéve — az egész vonalon több iskolájuk van, melyben saját anyanyelvükön tanítanak, mint az iskolába járó gyermekek számarányánál fogva megilletné őket, csupán a magyaroknak van 4.15%-kal kevesebb iskolája. A nemzetiségek elnyomásáról tehát az iskolaállítási jog tekintetében bizonyára nem lehet szó.

Hogy vagyunk azonban azzal a másik, nem ritkán hangoztatott szemrehányással, hogy a nemzetiségek gyermekeit saját iskolájukban fosztjuk meg anyanyelvüktől a magyar nyelv tanításának kényszere által? Erre nézve mindenekelőtt vegyék tudomásul, hogy a tanítás nyelvét a népiskolában az iskola főntartója állapítja meg, s hogy a főntartók ezzel a joggal a legnagyobb mértékben éltek is, éppen az imént mutattam ki a statisztikából.

A törvény természetesen intézkedik arról is, hogy ezekben az iskolákban mikép történjék a magyar nyelv tanítása. Így az óvodákban, melyeknek látogatása nem kötelező, 3 év alatt játszva tanítják meg a gyermeket a magyar nyelv használatára. «A nem magyar tanítási nyelvű elemi iskolákban a magyar nyelv a mindennapi tanfolyam valamennyi osztályában a vallás- és közokt. miniszter által a hitfelekezeti iskola-főntartó meghallgatásával megállapított tanítási terv szerint és kijelölt óraszámban oly mérvben tanítandó, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermek a negyedik évfolyam bevégeztével gondolatait magyarul élőszóval és írásban érthetően ki tudja fejezni.»

Azokban az iskolákban, melyek államsegélyesek, a magyar nyelv, a számolás, a hazai földrajz és történelem, továbbá a polgári jogok és kötelességek tanítása csak a vallás- és közokt. miniszter által megállapított, illetve jóváhagyott tanterv szerint és óraszámban és kizárólag az általa is engedélyezett tankönyvek és tanítási segédeszközök használásával történhetik.

«Az összes elemi népiskolák ismétlő-tanfolyamában a tanítás nyelve a magyar.» Ezzel szemben áll az a minden ország népoktatásában valószínűleg páratlan eset, hogy oly községekben, ahol nagyobb számban vannak idegenajkú tanulók, ezek anyanyelve a magyar tan nyelvű iskolákban is tanítandó.

Az óraszám, melyet a tanterv a magyar nyelv tanítására megállapít, a legkedvezőbb esetben — amikor ugyanis teljesen teljesen osztozott az iskola — minden osztályban naponként egy óra (a IV—VI. osztály részére hetenkint 1 órával több, tehát heti 7 óra), a legkedvezőtlenebb esetben — teljesen osztatlan, egytanítós iskolában — minden osztály részére hetenkint 2 óra, tehát egyharmad óra naponként.

Melyik elfogulatlan bíráló mondhatja tehát, hogy többet kívánunk ezen a téren a nemzetiségektől, mint amennyit a jövőendő állampolgártól éppen a saját érdekében kell megkövetelnünk, hogy a magyar nyelv birtoka által is állampolgári jogainak minél teljesebb élvezetéhez hozzásegítsük őt? Ez pedig elsőrendű állami feladat.

Széles nagy Magyarországon egyetlen józanul gondolkodó embert sem fognak találni, aki többet követelne idegenajkú honfitársaitól. Abból azonban nem engedhetünk — és ebben egyetértenek velünk elfogulatlanul gondolkodó idegen anyanyelvű polgártársaink is — hogy mindenki, aki a magyar állam keretén belül meg akarja találni a maga boldogulását, értse és beszélje annak a nemzetnek a nyelvét, amelyhez tartozik. Nem akarjuk mi senki anyanyelvét elvenni, csak a szívét kívánjuk idegenajkú honfitársainknak, csupán azt akarjuk, hogy átérezzék azt, amit az önök Arndtja oly gyönyörűen fejez ki eszavaival: «Ahol Isten napja először világított neked, ahol az ég esillagjai először ragyogtak számodra, ahol villámai először hirdették előtted mindenhatóságát és szélvészeli szent borzalommal viharzottak át lelkedén: ott van szerelmed, ott van hazád!»

A hazához való szeretetet és törhetetlen hűséget követeljük minden magyar állampolgártól.»

A magyar népoktatásügy egész körére kiterjedő ismertetést közölt a *Néptanítók Lapja* 1917. évfolyamában *Kőrösi Henrik*; dolgozatát német nyelven is kiadta s illetékes németországi köröknek is megküldte. Legújabbban (1. e számnak *Új könyvek* rovatát) *Alexander*

Bernát tollából is jelent meg németül a magyar közoktatást és szellemi életet bemutató ismertetés.

KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

Lengyelország iskolái. A *Zeitschr. für österreichische Gymnasien* (1917. évi 3. f.) leírja Lengyelország Ausztria által igazgatott részének iskolaügyét. Nehéz volt a háborútól legjobban sújtott területet ebben a tekintetben rendbehozni. Az orosz elnyomatás alatt lengyel nyilvános iskolák nem voltak; a kevés meglevő iskola csak az eloroszosítást szolgálta. A legutóbbi népszámlálás alkalmával 3·5 millió lakóból 1·6 millió fölül, tehát majdnem 60% volt az analfabéta. Nehéz volt a katonai hatóság feladata; tekintetbe kellett vennie a nemzeti érzékenységet, figyelemmel kellett lenni az orthodox zsidók érzelmeire, kik igen tekintélyes számát alkotják a népességnek. Az iskolai kényszert kerülni kellett, mert a lakosság az iskolakötelezettséghez szokva nem volt soha. *Womela* osztályfőnök figyelmét elsősorban az orosz közigazgatás alatt teljesen elhanyagolt népiskolákra fordította. 50,000 négyszögkilométer területen 5 millió lakosra 900 népiscola volt, primitív helyiségekben. Fő tárgy az orosz nyelv; a lengyel nyelvet teljesen elnyomták. A katonai kormányzó 1915 okt. 31-iki rendelete értelmében a népiskolai oktatást teljesen újjá szervezték, a meglevő népiskolákat fejlesztették, a tanítás ingyenes lett és minden községnek, mely 40%-kal járult a kiadásokhoz, lehetővé tették új iskola felállítását. A tanítási nyelv a lengyel lett; a IV. osztálytól kezdve a német nyelv kötelező. Az iskolai felügyeletet a 24 kerületben Galiciából kirendelt tanérek teljesítik. Oktató személyzet a régi, azonkívül nők Galiciából. Magániskolák állítását is megengedték, ha alkalmazkodtak a nyilvános iskolák rendjéhez s ha az iskolák berendezése megfelelt a higiénie szabályainak. Az 1915/16. isk. év végén 1660 népiscola volt 2007 osztállyal és 2175 tanerővel, tehát kétszerese a réginek. Az 1916/17. isk. évre további 1360 népiscola 1500 tanerővel van tervbe véve. A kiadás 8·5 millió korona, ennek 40%-át a községek viselik. Lublin kerületében, ahol azelőtt 15 nyilvános orosz népiscola volt, most 180 van. Van azonkívül sok magániskola: 10 keresztény és 16 zsidó gyermekek részére, melyekben havi 10 K a tandíj. Dabrowa kerületben már orosz közigazgatás alatt is a céhektől fenntartott több magániskola révén jobb állapotban volt az iskolaállítás; most van 53 nyilvános, 9 magán elemi iskola és 44 gyermekóvó. A zsidó gyermekek legnagyobb része *chéderbe* jár, ahol a héber nyelvben és a szertartásokban (talmud stb.) nyerneket alapos oktatást. A tanító neve *melamed*; képzését a rabbik egyikétől nyeri. Az iskola a lakásán van s ez egyúttal konyha is. Itt gyűlnek össze a különböző korú tanítványok, akiket a legprimitívebb módszerrel és bottal nevel. Kis asztalok körül ülnek, kiabálva és énekelve mondják el és fordítják le a szöveget. Az egészségügyi viszonyok minden kritikán aluliak. Rettenetes levegőben, melyet még a konyhaszag is ront, ott ülnek az elhanyagolt gyermekek.